

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/EO.2016.008>

Uchwała o podjęciu strajku ostrzegawczego UMCS w listopadzie 1981 r.

Słowa kluczowe: strajki studenckie 1981 r.; „Solidarność”; Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej; Lublin.

Key words: students' strikes; „Solidarność”; Maria Curie-Skłodowska University; Lublin.

Wzorem Stoczni Gdańskiej 10 września 1980 r. w Świdniku zorganizowany został Zjazd przedstawicieli Tymczasowych Komitetów Założycielskich, w którym udział wzięli reprezentanci 26 zakładów. W wyniku spotkania powołano Regionalny Międzyzakładowy Środkowo-Wschodni Komitet Założycielki Niezależnych Samorządowych Związków Zawodowych, ustanawiając jednocześnie, że siedzibą jego zostanie Lublin. W ten sposób w regionie zaczęły się kształtować struktury nowej organizacji, w tworzenie której aktywnie włączyli się również przedstawiciele wyższych uczelni ośrodka lubelskiego. Już wkrótce, 18 września powstał Komitet Założycielski Niezależnego Samorządowego Związku Zawodowego przy KUL, ugrupowania takie powstawały także przy Politechnice Lubelskiej, Akademii Medycznej i Akademii Rolniczej w Lublinie, a następnie, 2 października 1980 r. powołano Uczelniany Komitet Założycielski przy UMCS, którego pierwszym przewodniczącym wybrany został Stefan Symotiuk. Jednym ze statutowych celów Związku było reprezentowanie interesów jego członków wobec pracodawców, aparatu administracji państwo-

wej, jak również organizacji i instytucji społecznych¹. Wydarzenia roku akademickiego 1980/1981 przyniosły w uczelnianym środowisku szereg zmian. Od stycznia i lutego 1981 r. narastało wzburzenie wobec panującej w szkolnictwie wyższym niepokojącej sytuacji, w której **polityka władz zmierzała do utrwalenia centralistycznego modelu zarządzania uczelnią i ograniczenia kompetencji organów wybieralnych (senatu i rad wydziałowych)**. Niepokój na uczelniach budziły również trudności finansowe, sposób rekrutacji studentów i doboru kadry naukowej oraz wyraźne ograniczanie praw studentów do współdecydowania o sprawach uczelni². Wśród studiującej młodzieży narastała nadto myśl powołania analogicznej do Solidarności studenckiej organizacji. Wszystkie te czynniki sprawiły, że napięcie rosło, w wyniku czego w pierwszych miesiącach 1981 r. przez kraj przeszła fala zogniskowanych w Łodzi studenckich strajków. W ich następstwie 17 lutego 1981 r. MNSzWiT zarejestrowano NZS³, a 18 lutego doszło do podpisania tzw. porozumienia łódzkiego⁴. W ten sposób władze zgodziły się zaakceptować i poprzeć ponad 50 studenckich postulatów, wśród których znalazły się takie jak: przyznanie uczelniom autonomii w sprawach naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych; zniesienie studenckich praktyk robotniczych; zmiana zasad rekrutacji na studia; skrócenie służby wojskowej studentów; zwiększenie nakładu skryptów i podręczników studenckich; zapewnienie studiującym pomocy materialnej i wiele innych⁵.

Pacyfikacja nastrojów nie była jednak ani skuteczna, ani długotrwała. Kryzys w relacjach środowiska akademickiego z władzami narastał ponownie od wiosny 1981 r., kiedy to rozgłosu nabrały samowolne i dyktatorskie poczynania rektora Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Radomiu prof. Michała Hebdy oraz niedemokratyczne praktyki wyborcze w tejże uczelni⁶. Oliwy do ognia dodawał fakt, że władze ciągle odwlekaly prace nad uchwaleniem nowej, społecznie akceptowanej ustawy o szkolnictwie wyższym. Punkt kulminacyjny tego konfliktu nastąpił w październiku, kiedy to Komisja Zakładowa NSZZ „Solidarność” uchwaliła gotowość strajkową w ter-

¹ M. Bielska, *Powstanie i rozwój NSZZ „Solidarność” na UMCS w latach 1980–1989*, „Annales UMCS Sectio” F 2010, t. 65, z. 1, s. 98–99.

² A. Fiszke, *Strajk studencki*, „Więź” 1981, nr 4, s. 144.

³ A. Anusz, *Niezależne Zrzeszenie Studentów w latach 1980–1989*, Warszawa 1991, s. 9–14.

⁴ Szerzej zob. R. Kowalczyk, *Łódzki strajk studencki*, Warszawa 1992, s. 201–204.

⁵ *Porozumienie w Łodzi*, „Więź” 1981, nr 4, s. 91–113.

⁶ Zasadność protestu w Radomiu uznała również Komisja Krajowa NSZZ „Solidarność” w specjalnym oświadczeniu z dnia 17 września 1981 r. (*XXV lat „Solidarności” UMCS*, [w:] „Solidarność” Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 1980–2005, red. M. Jędrzych, J. Kaczor, A. Padewski, R. Taranko, Lublin 2005, s. 46).

minie od 19 do 25 października, a 26 października w jednym z budynków radomskiej WSI rozpoczęto strajk okupacyjny. Solidaryzując się ze środowiskiem uczelnianym Radomia, do akcji protestacyjnej przyłączyły się liczne ośrodki akademickie w kraju⁷, w wyniku czego w listopadzie tego roku strajkowali już studenci i pracownicy większości polskich uczelni⁸.

Przytoczony dokument dotyczy stosunkowo mało znanego okresu, jakim są miesiące pomiędzy porozumieniami łódzkimi a strajkiem okupacyjnym na uczelniach wyższych, po którym nastąpił już stan wojenny. Tekst cytowanej uchwały odnosi się jedynie skrótowo do przyczyn ogłoszenia strajku, gdyż te były dla ówczesnych oczywiste. Niesie natomiast ze sobą wiele ciekawych informacji, ukazujących protest od strony organizacyjnej. Pokazuje, że w założeniu inicjatorów nie miał on zaszkodzić funkcjonowaniu ich Alma Mater, a jedynie stanowić sygnał ostrzegawczy dla władz. Warto również zwrócić uwagę, że przewidziano możliwość odbycia szczególnie istotnych zajęć, a dla pozostałych studentów i pracowników, a nawet żaków z innych uczelni wyższych Lublina planowano zorganizowanie wykładów otwartych.

Dokument jest przechowywany w aktach Lubelskiego Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej, w teźce zatytułowanej Mathiasz Andrzej⁹, pod sygnaturą IPN Lu 0229/1196/Jacket. Niestety czytelność dokumentu pozostawia wiele do życzenia, co może być wynikiem niedostatków zastosowanej techniki druku. Niemniej jednak udało się odczytać zdecydowaną większość sprawiających trudności fragmentów, pozostałe zaś oznaczono „[...]”, oddając także stosowny przypis.

Barbara Centek

⁷ *Geneza konfliktu*, Komunikat Ośrodka Informacji NZS Szczecin 1981, nr 1, s. 1–2.

⁸ Strajkujący mieli dwa zasadnicze cele: demokratyczne wybory rektora w WSI w Radomiu i nakłonienie władz do rozpoczęcia prac nad nową ustawą o szkolnictwie wyższym. Pomimo niespełnienia tychże postulatów od 8 do 10 grudnia 1981 r. w większości uczelni zaniechano dalszego strajku (S. Galij-Skarbińska, W. Polak, *Opór i trwanie. Środowisko akademickie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w latach osiemdziesiątych – próba syntezy*, [w:] *Polskie uczelnie w latach osiemdziesiątych. Studia*, red. T. Gąsowski, Warszawa 2015, s. 140).

⁹ Andrzej Mathiasz (ur. 1959 w Krakowie), w latach 1977–1981 studiował prawo na UMCS. Pracę magisterską obronił w 1982 r. Do 1992 r. był aktorem teatru Provisorium działającego w Akademickim Centrum Kultury „Chatka Żaka”. W 1980 r. był jednym z założycieli NZS na UMCS i jego wiceprzewodniczącym. Aresztowany w 1982 r. za swój udział w strajku okupacyjnym. Obecnie jest aktorem, reżyserem i scenarzystą (*Kto był kim*, „Lublin Drogi do Wolności”, 2009, nr 36, s. 235; Andrzej Mathiasz (ur. 1959), http://teatrn.pl/leksykon/node/4214/andrzej_mathiasz_ur_1959; [dostęp: 29.11.2016]).

Uchwała 44**Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” UMCS z dnia 9. 11. 1981 r.**

1. Komisja Zakładowa NSZZ „Solidarność” UMCS proklamuje we wtorek 10.11. br. od godz. 5.00 do godz. 16.00 strajk czynny członków Związku na UMCS.

Strajk ten jest:

- akcją solidarnościową ze strajkującymi pracownikami i studentami Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Radomiu;
- akcją protestacyjną przeciw polityce władz wobec środowiska akademickiego (przewlekane procesy legislacyjne nad ustawą o szkolnictwie wyższym, łamanie przez Ministerstwo NSZ-WiT umowy społecznej o przejściowym obowiązywaniu projektu ustawy „Resich III”¹⁰).

Strajk jest proklamowany na apel Ogólnopolskiej Komisji Porozumiewawczej Nauki NSZZ „Solidarność”¹¹ i po uzyskaniu zgody Komisji Krajowej oraz Zarządu Regionu Środkowo-Wschodniego. Podobną formę protestu ogłaszają w tym samym dniu Komisje Zakładowe NSZZ „Solidarność” pozostałych wyższych uczelni Lublina oraz Komisje Zakładowe w warszawskim środowisku akademickim.

2. Za przebieg i organizację strajku odpowiedzialny jest Uczelniany Komitet Strajkowy (z siedzibą w lokalu Komisji Zakładowej) i Komitety strajkowe powołane w poszczególnych obiektach Uniwersytetu.
3. Strajk czynny nie polega na przerywaniu pracy. Strajk czynny wymaga aktywności wszystkich pracowników UMCS – członków Związku. Na tych stanowiskach, na których jest to możliwe, podejmujemy pracę inną niż planowa. Wykonujemy zadania pilne i ważne

¹⁰ Chodzi tu o jeden z projektów opracowany przez społeczną komisję ds. opracowania projektu nowej ustawy o szkolnictwie wyższym, kierowaną przez Zbigniewa Resichę (1915–1989). W jej skład wchodził m.in. Bronisław Geremek. (Archiwum Programu Historia Mówiona, Ośrodek Brama Grodzka, Teatr NN, Kazimierz Grelak [ur. 1925]; Skąła).

¹¹ W dniach 24–25 października 1981 r. w Wyższej Szkole Inżynierskiej w Radomiu odbył się X Zjazd Ogólnopolskiej Komisji Porozumiewawczej Nauki NSZZ „Solidarność”. Komisja stwierdziła, że konflikt w „WSI Radom nie jest sprawą dotyczącą wyłącznie środowiska tej uczelni”, zadeklarowała, że „będzie solidarnie występowała w obronie praworządności, rzeczywistej samorządności i tolerancji w życiu tej Uczelni”. Dodatkowo zagroziła strajkiem, „o ile Ministerstwo nie zrealizuje naszych postulatów do dnia 28.10” 1981 r. Zob. Uchwała X Zjazdu Ogólnopolskiej Komisji Porozumiewawczej Nauki NSZZ „Solidarność”, Radom 25.10.1981 r.

w aktualnej sytuacji dla Uniwersytetu. Za zadania najpilniejsze uważamy: 1) informację o przyczynach konfliktu w Radomiu, o sytuacji w szkolnictwie wyższym, o stanie prac nad ustawą o szkolnictwie wyższym; 2) informację o problemach społecznych i związkowych oraz o stanie ekonomicznym kraju; 3) informacje z zakresu historii najnowszej Polski; 4) przygotowanie Uniwersytetu do zimy; prace nad uruchomieniem przedszkola uniwersyteckiego.

4. Z udziału w strajku wyłączone są: bufety i stołówki, akademicka służba zdrowia, pracownicy Kwestury zatrudnieni przy wypłatach, pracownicy zatrudnieni przy budowie przedszkola, pracownicy transportu, konserwatorzy, telefonistki, portierzy, służba przeciwpożarowa i inni pracownicy zatrudnieni w ruchu ciągłym.
5. Komitety Strajkowe w poszczególnych obiektach UMCS decydują jakie zajęcia „[...]”^a w wyjątkowych wypadkach nie powinny być zawieszane (np. „[...]”^b się w czasie trwania strajku i poinformują „[...]”^c najpóźniej do „[...]”^d).
6. „[...]”^e się serię wykładów powszechnych dostępnych dla wszystkich pracowników i studentów UMCS oraz innych uczelni Lublina (wykaz wykładów w załączniku).
7. Nauczyciele akademicy zobowiązani są do przebywania na swoich stanowiskach pracy w momencie rozpoczynania planowych zajęć dydaktycznych oraz do informowania studentów o przyczynach i sposobie organizacji strajku czynnego. Studenci, którzy włączą się do akcji protestacyjnej, mają prawo wyboru formy tej akcji (udział w wykładzie, dyskusja z prowadzącym zajęcia na tematy społeczne, ekonomiczne lub dotyczące szkolnictwa wyższego, udział w pracach na rzecz Uniwersytetu).
8. Nauczyciele akademicy, którzy nie mają planowych zajęć dydaktycznych, są także zobowiązani do udziału w strajku (udział w wykładach, prace na rzecz Uniwersytetu, różne formy intensywnego szkolenia związkowego – np. na temat Statutu lub programu Związku).
9. Pracownicy nie będący nauczycielami akademickimi biorą udział w strajku w ten sam sposób jak nauczyciele wskazani w punkcie 8.

^{a-a} Fragment nieczytelny.

^{b-b} Fragment nieczytelny.

^{c-c} Fragment nieczytelny.

^{d-d} Fragment nieczytelny.

^{e-e} Fragment nieczytelny. Zapewne informacja o tym, że wykłady te zostaną zorganizowane.

10. Za przygotowanie i organizację prac użytecznych dla Uniwersytetu odpowiedzialne są Komitety Strajkowe działające w poszczególnych obiektach UMCS.
11. Za organizację pracy przy budowie przedszkola odpowiadają koleldzy Kazimierz Iwaszko¹² i Marian Zając. (Chętni do pracy przy budowie przedszkola – tylko mężczyźni – powinni zgłaszać się w budynku przedszkola w godzinach między 8.00 a 15).
12. Komitety Strajkowe zobowiązane są do zorganizowania w gmachach, w których działają, służb porządkowych i służb informacyjnych.
13. Komitet Strajkowy w gmachu Humanistyki w porozumieniu z Komitetem Strajkowym z Biblioteki Głównej zorganizują służbę reporterską. Służby reporterskie powinny obejmować przebieg strajku w całym środowisku akademickim Lublina.
14. Komitety Strajkowe zobowiązane są do stałej łączności z Uczelnianym Komitetem Strajkowym. Komitety Strajkowe w poniedziałek 9.11 do godz. 21.00 przedstawią planowany przebieg strajku w obiektach, w których działają, a w środę 11.11 do godz. informację o przebiegu strajku.
15. W czasie trwania strajku członkowie Związku noszą opaski biało-czerwone.
16. Strajk zostaje odwołany, jeśli do chwili rozpoczęcia zostanie rozwiązany konflikt WSI w Radomiu. Jeśli konflikt w Radomiu nie zostanie rozwiązany po zakończeniu strajku, w UMCS utrzymana jest gotowość strajkowa (do odwołania).

Streszczenie

Uchwała o podjęciu strajku ostrzegawczego UMCS w listopadzie 1981 r.

Przytoczony dokument pochodzi zteczki działacza Niezależnego Zrzeszenia Studentów Andrzeja Mathiasza. Dotyczy organizacji strajku ostrzegawczego na Uni-

¹² Kazimierz Iwaszko (ur. 1950 r.), w latach 1968–1974 r. studiował na UMCS. W latach 1979–1981 kierował Akademickim Centrum Kultury „Chatka Żaka”. Został zwolniony dyscyplinarnie w dniu 17.12.1981 r. (zob. *Kto był kim*, s. 232; http://teatrn.pl/leksykon/node/3550/kazimierz_iwaszko_ur_1950; [dostęp: 29.11.2016]). Od 1989 r. pracował jako Urzędnik w Gdyni, od 1990 r. zasiada w Radzie Miasta Gdyni jako jeden z samorządowców z najdłuższym stażem (zob. <http://www.dziennikbałtycki.pl/arttykul/zdjecia/3631368,wybory-samorzadowe-2014-na-pomorzu-najdluzej-urzedujacy-samorzadowcy-zdjecia,4438800,id,t,zid.html>; [dostęp: 29.11.2016]).

wersytecie Marii Curie-Skłodowskiej zorganizowanego 10 listopada 1980 r. Materiał ten zawiera szereg istotnych informacji dotyczących organizacji strajku, z których wynika zamiar przesłania wyraźnego komunikatu dla ówczesnych władz PRL oraz chęć zapobieżenia paraliżowi funkcjonowania administracji UMCS.

Summary

Resolution about the beginning of the warning strike at the Maria Curie-Skłodowska University in November 1981

Published document originates from a folder of Andrzej Mathiasz, an active member of the Independent Students' Association. It refers to a warning strike at the Maria Curie-Skłodowska University on 10th November 1980. This material contains a variety of valuable information about its organisation, from which an intention to send a clear communiqué to the authorities of the People's Republic of Poland is clearly visible. One can also see a desire to avoid paralysing the Maria Curie-Skłodowska University's administration.